

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**In Titi Livii Patavini, Historiarvm Ab Vrbe Condita Libros,
Qvi quidem exstant, omnes, Observationes**

Godelevaeus, Wilhelm

Francofvrti, 1609

In Librvm V. Annotationes Ex Variis Doctorvm Monvmentis excerptæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69254](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69254)

uit, liberaque & ære liberatum emittit: de Manlio loquens, ut id Budæus lib. 5. de ælle annotat. Fuit autem hic ordo rei nummarie, ut primum Romanis ære grauius est, nummo rudi & informi vsi fiat, postea ære signato, quod fuit sub sexto demum rege. Deinde argento signato anno vrbs 487. teste Plinio, lib. 31. his verbis: Argentum signatum est anno vrbs quingentesimo octogesimo quinto. Q. Fabio consule, quinque annis ante primum bellum Punicum, & placuit denarius pro decem libris, quinarus vero quinq., sestertius pro dupondio.

IN LIBRVM V. ANNOTATIONES EX VARIIS DOCTORVM MONVMENTIS excerptæ.

D donum inimicorum verens illitum] Alludere videtur ad vetus proverbium, hostium munera, non munera. De quo vide Erasmus in eodem.

Sub pellibus durare] Id eo dicitur, quoniam militum tentoria pellibus obtegerentur. Vnde & sub pellibus esse dicebantur. Lilius lib. 37. Aut sub pellibus milites habendos fore. Huc spectat Celsus de suppellectilibus leg. 1. loquens. Labeo (inquit) originem fuisse suppellectilibus putat, quod olim is, qui in legionem proficiscerentur, locari solerent, quæ sub pellibus viui forantur. Cælius lib. 27. c. 14. lect. antiq.

Hostimentum] Nec opera sine emolumento] Conuenit hæc sententia cum proverbio illi: Hostimentum est opera pro pecunia. Quæ admonet, nihil gratuitum esse debere, sed officium beneficio pensandum. Hostimentum autem, auctore Festo Pompeio, beneficii pensatio est à prisco verbo hostiæ, & redoluit, quod est paria referre.

Aues aëneæ] Sicut æneæ aues] & stina aues Lilius sunt, quas videmus & stare, hyeme non videmus, cum vellereant, vel autumno hinc auolent, in diuersas plagas. Torneb. li. 24. aduers. cap. 33.

Fustuarium] Fustuarium meretur] Fustuarium quidam fustigationem interpretantur, ut annotat Cælius li. 10. c. 5. lect. antiq. Polybius auctor est in l. 1. c. 10. trib. pol. Quo in primis suppliciorum genera fuisse in militiæ disciplina, decimationem, id est, æquæ illius & fustuarium. Modestinus quoque iureconsultus inter poenitentia militares fustium castigationem recenset.

Vinea] Vinea non tantum iam in uulga] Vinea & machinæ militares, quæ cuiusmodi sint, & quomodo parentur, docet Flavius Vegetius li. 4. cap. 15. de re militari.

Census equester] Quibus census equester erat] Fuit autem equestis census senatorio minor, nimirum sestertium quadringentorum millium. Quadringenta vero millia equites esse censos, ante initium belli ciuilibus, Suetonius de Cæsare ad Rubiconem exercitum loquente testis est. Idem quoque Augusto imperante sextantum Horatius in 1. epist. indicat, cum cecinit:

Si quadringentis sex septem milia defunt
Plebs erit.

In legione quis] Seniores etiam coacti nomina dare] In legione namque non nisi ingenui, & ex ingenuis nisi iuniores, & ex iunioribus, nisi qui in quinque classibus censerentur, & iudicæ artis expertes essent, ordine censerentur. Vnde serui Libertini, pueri seniores, capite censi & histriones ad arma non vocabantur, nisi in dubiis Reipublicæ rebus necessitate cogente. Sic bello Hertzico & Samnitico libertinos lib. 10. 1. ello Punico secundo seruos centuriatos Lilius li. 27. scribit.

Libri Sibyllini] Quos Tarquinio regi oblatos, Romani summa religio-
 ne ac obsequantia colebant, & ab aliis, quam Duumuiris primum, deinde
 Decemuiris, postremo Quindecemuiris aspicere aut legi nefas erat, vt Lactan-
 tius tradit. Imo nihil Romani neque sanctum, neque sacrum ita custodie-
 bant, quemadmodum hæc Sibyllina diuinitus (vt existimabant) missa ora-
 cula, & cum dii immortales de rebus aduersis consulendi essent, remedium-
 que aliquod malis quaerendum, Quindecemuiri hos libros quasi oraculum
 presentaneumque remedium adire solebant. Cæteram is Tarquinius, qui
 eos emittit, vt eos in manibus habuit, statim duos viros ex illustrioribus patri-
 tiis creauit, quibus horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt
 Duumuiris sacris faciundis. Quorum munus erat hos sacros libros custodire,
 quoties opus esset adire, legere, interpretari, & quæ iubebantur, vt perficerentur,
 curare, Apollinis sacrarumque ceremoniarum antistes esse, & quoties
 famas, pestilentia, bella ciuilia, & externa urbem vexare contigisset, vel pro-
 digia aliqua nuntiata essent apparuisse, eorum omnium malorum ex oracu-
 lis Sibyllinis remedia inuenire, lectisterniis ad Deorum puluinaria factis, De-
 um iram placare, prospera omnia precari, aduersa vt tollerentur rogare, & po-
 stremo Deos omnes iratos sacrificiis factis mitigare. Plura de hisce libris, vide
 in libro Onuphrii de ludis secularibus, non contemnenda de Sibyllis & Sibyl-
 linis carminibus, ex Varrone, Dionysio, Solino, Plinio, Gellio, Lactantio, &
 Suida exponentis.

Libri Sibyllini

Duumuiris sacris faciundis

Lectisternium tunc primum factum] Lectisternium ritus supplicandi Diis Romæ
 frequentissimus, cum videlicet stratis in templo lectis, numina sibi propitia
 rebus gerendis exposcerent, vel auerruncandæ pestilentie opem quaerent.
 Lectisternia, inquit Seruius in XII. Æneidos, dicuntur ubi in templo homines
 sedere consueverunt. Legimus lectisternium in Capitolio sic celebrari soli-
 tum stratis tribus lectis, coniunim Deis apponebatur, Ioui, Iunoni, & Mi-
 nerue. Iouis simulachrum in lectulo reponebatur, Iuno vero & Minerua in
 sellis, sic appositis epulis non Dei sed VII. ipsi epulones celebrabant. Vide de
 hisce Gyraldum historice Deorum syntag. 17.

Lectisternium quid sit

Hospitibus Hetruriam auspices non erant] Auspices à victimis in ara aspiciendis
 dicitur. is enim est haruspex, qui postquam hostia immolata est, inspectis
 exis futura prædicit, qui & extispex dicitur. Cæterum Hetrurcorum pentam
 in auspicia præcipue celebrem exitulle, indicio est, quod Cicero h. i. de diui-
 natione scribit: Hetruria autem de cælo tacta, scientissimæ animaduertit, ea
 demq; interpretatur quid quibusque ostendatur monstris atque portentis.
 Quocirca bene apud maiores nostros, Senatus tum cum florebat imperium,
 decreuit, vt de principum filiis sex singulis Hetruriam populis in disciplinam
 traderentur. Valerius tamen ait, decem principum filios dari solitos Hetruriam
 populis ad percipiendam sacrorum disciplinam. Sunt autem duodecim He-
 trurcorum populi, quorum principes Lucumones vocabantur olim.

Haruspices
Hetruriam
auspices
Extispex

Per quæra procuratio] Sic & Cicero h. 2. de legib. Quibus diuis creuerint, Pro-
 curatio, idemque iugura atque obstita pinto. Est autem procuratio sacrifi-
 cium, quod fit ad depurationem, & expiationem monstrorum & portentorum,
 & ea gratia rem diuinam facere citi monstra procurare. Annotante Tornebo
 in loco Ciceronis allegato.

Lucumones qui
Procuratio
quid sit

Sortesque oraculis] Duo enim genera oraculorum fuisse, ex libro de diui-
 natione cognoscimus, vnum quod a iuuentibus profundebarur, vt à Pythia
 vate numine Apollinis correpta, alterum quod æquas & paribus sortibus e
 sicella vel yrna ducebatur. Habebantur enim sortes certis quibusdam len-
 tentis, obscuris tamen notata, quarum quædam felicitatem, quædam cal-
 umniam denuntiabant, aut alia eisdem generis. De qua re vide Tornebum
 lib. aduers. 5. cap. 21.

Sortes
quid sit

Oraculis

Pythici *Oraculi Pythici*] Apollinis sic dicti à Pythone serpente, sagittis eius confecto, cuius fabula ab Ouidio in Metamorphosibus pie describitur.

Latina *Latinae sacraeque in Albano*] Harum crebra apud Latium est mentio. Fuerunt autem instituta à Superbo rege, ea de causa, ut quemadmodum Latini rerum publicarum causa ad lucum Ferentinam conuenirent, sic sacrorum gratia in montem Albanum conuenirent. Fuit autem locus, ut & à Dionysio proditum est in monte Albano in quem populus Romanus & Latini federati conuocabantur, ut Iouj Latiali communi conueniu sacrificium facerent, cumque eorum alii agnos, alii caecum, alii lac, alii alia domo attulissent, tanto immolato, suam quisque carnis partem acciperent. Hoc solenne etiam Latiar appellatum, ad extrema usque Reipub. tempora est conseruatum. Neque enim ante Coss. exire Plaudati in prouincias conuenerunt, quam feras Latinas indixissent, atque eis in monte Albano cum Latinarum ciuitatum magistratibus operam dedissent. Hinc est, quod Lilius lib. 22. scripsit, Latinas feras instauratas, quod legati à bardea quetti in senatu essent, sibi in monte Albano Latinis carnem, ut affolet, datam non esse, & li. 37. Latinas instauratas, quod Laurentibus carnis, quae dari debet, data non erat. His vero feras unum diem dicitur Superbus, exactis autem regibus, alter additus est. Post feras cum Latinis à Sp. Cassio consule istum tertius, anno demum urbis 396. compolita, quae diu ciuitatem turbauerat, de plebeio consulatu seditione quattuor. Id quod apud Dionysium & Plutarchum inuenitur.

Latiar. *Tuo ductu*] Quid sit sacrorum euocatio, & quomodo olim fieri solita sit, uide Macrobi. lib. 3. Saturnal. cap. 8.

Iuno regina. *Iuno regina*] Regina Iuno à Latinis cognominata, quod soror & coniunx Iouis, Deorum atque hominum regis. De qua Plutarchus in Camillo, praeter ea, quae à Lilio hic & in alijs locis commemorantur. Meminit huius reginae Iunonis etiam Virgilius in illo:

*At ego quae Diuum incedo regina Iouisque
Et sorore coniunx.*

Profecta *Eius hostia exa profectissis*] Exa cocta solebant profecare, unde & Profecta dicebantur, ac partem adolebant, partem consecrabant, sacerdotibusque dabant, partem sibi apponebant. Tranquillus in Augusto, Semicruca ceta rapta foco profecuit. Est uero uerbum sacrificantium. Particula enim minus membrorum omnium profecta dicebantur in sacrificiis. Sic Lucanus.

*Si peiora pleno.
Sape de di, laui calido profecta cerebro.*

Et Ouidius. *Inde ubi libauit profecta sub alicera ponti.*

Ha sacrificiorum particula uidentur etiam dici praeficia à praefecando, de quibus Arnob. lib. 7. ridens antiquorum superstitiosa sacrificia. Vide Tomerbum lib. 15. aduers. cap. 7.

Sub corona *Libera corpora sub corona uendebat*] Antiquitus enim mancipio iure belli capti coronis induta ueniebant, & idcirco dicebantur sub coronis uenire. Sicut autem coronis signum erat captiuorum uenialium, sic piceus impositus demonstrabat eiusmodi feruos uenendari, quorum nomine emptori uenditio nihil praestaret. De quo uide Gell. lib. 7. Budzum in primis ad Pandectas.

Tileati *Decem astatas huiusque*] Ad imitacionem Poetarum per eleganter annos suppurasse uideatur. Sic Ouidius per eleganter:

*Urbe uirum uidi testoque ante uaque recepti,
Hic ubi bis astatas usque uicuri huius.*

Atque alio in loco: *Tertia mudata acciperat area messes,
Inque canos curant uaria uisita lactu.*

Sed & Thucides auctor grauissimus non recte ab Eponymis rerum gesta-
rum ordinem accipi arbitratus, tempora in hyemes atq; a states digessit.
Nihil felix arbor] Felices arbores Cato dixit, quæ fructum ferunt, infelicis
quæ non ferunt. De qua re Cælius lib. 10. cap. 7. lect. antiq. Brodæus lib. 4. Mil-
cellaneorum, c. 6. Torneb. lib. 4. c. 3. Per infelicem arborem intelligit stipitem
& furcam, de qua fontes suspenduntur, neque enim vili arbor aut vilium li-
gam infelicis est. & ita istud Liuiam intelligendum: I lictor, colliga ma-
nas, infelici arbori suspendito.

Felix ar-
bor, Infe-
lix arbor.

Damnata voti] Verba propria factorum. Damnatus autem voti est, qui pro-
missa voti soluit. Sic & Virgilius:

Damna-
tus voti.

Damnatus tu quoque voti.

Reus voti est, qui suscepto voto numinibus se obligat.

Stipiti verius quam Decima] Varro stipem dictam vult, quod qui supra res ma-
iorem numerum accepissent, non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipa-
bant. hoc est, componebant, quo minus loci occuparet. Pecuniam quoque,
quam vel in ararium reponebant, vel Diis offerebant, stipem veteres dixerunt.
Stipendiarii milites hinc dicti, quod stipem penderent.

Reus vo-
ti.
Stiper vel
stips.
Pilentum

De Pilento ad sacra] Idem scribit Sextus Pompeius, ob hanc munificen-
tiam concessum fuisse matronis, vt Pilentis & Carpentis per urbem vehe-
rentur. Fuere autem Pilentia, vt Seruius lib. 8. A. neidos scribit, vehicula, sicut
nunc Basternas videmus. Erant autem tunc Veneti coloris, non vt nunc rus-
sati, quibus nisi castæ matronæ vti non poterant. Quod & ab Ildoro refertur
libro 20. Etymolog. vbi & carpentum ab Horatio Peroricum appellatum
scribit.

Magistro liberorum] Nefandum huius ludimagistri & indignum plane faci-
nus scribunt quoq; Plinius, de viris illustribus, cap. 23. Claudianus in Gildon.
Valerius li. 6. capite 5. Frontinus li. 4. ca. 4. Sabellicus lib. 10. cap. 4. Est autem
perfidia, proditio, & impietatis in discipulos exemplum.

Tura mli-
taria.

Belluaria] Fuit enim & inter cæteras hæc lex militaris, ne dolo malo, ne-
que aliena iniquitate, sed iure & propria virtute bellum gereretur, quam dili-
genter a Romanis obseruatam, hic Liuii locus testimonio est. Manutius de le-
gibus Romanis.

Pueri tradidit] Iniuria enim vel dolo hostes vincere inhonestum puta-
bat, cum non fraude, sed propria virtute, magnum fortēque ducem militare
deceat.

Alibi per urbem vexerant equi] De hoc triumpho lege Plurarchum in vita
Camilli, Blondum lib. 10. Romæ triumphantis, Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. qui
nes triumphos vna egisse, lib. 1. cap. 2. scriptum reliquit. Datum autem id
Camillo crimini ideo est, quod albis equis triumphasset, quod D. is immorta-
libus in eo similis esse voluerit. Albis enim equis Iouem & Solem vehi apud
Higium legimus, & alibi Plinius lib. 33. c. 7. Camillum minio ilitum trium-
phasie ait.

Equi ab
bis trium-
phate.

Litra Laureata] Moris fuit apud Romanos, vt quoties Imperator hostium
exercitum deleuisset, aut urbem expugnasset, Lauro victoriæ signo literas in-
uolutas ad senatum mitteret, Laurus enim vt & palma victoriam significat.
Hinc Ouidius amorum l. Eleg. 11.

Litra
laureata.

Non ego victrices lauro radimire tabellas.

Sic etiam fauces laureati dicuntur Plinio, laureola corolla Ciceroni 2. epist.
ad Gallum. Vide Brodæum lib. 1. Miscellan. cap. 33.

Intercessionem sustulisse] Intercessio est id, quod vulgo oppositionem voca-
mus. Gellius lib. 13. Varro (inquit) de intercessionibus scripsit.

Intercef-
so.

Alia telum patres] Telum hoc loco pro consilio ac ratione viaque ge-
tendi negotii accipitur, vt & alibi saepe apud Liuium. Fortassis sumpta Meta-
phora

Telum
metapho-
rica quid;

phora à venantibus, qui telo appetunt, quod capere volunt. Vnde & certa dicuntur tela, consilia quæ nunquam fallunt. Erasmus in proverbio: Ingens telum necessitas.

L. Apuleio tribuno plebis Non Saturnino, qui tribunus plebis de agrorum divisione legem tulit, prout Schæfersini codices Argentinæ impressi habent: sed L. Apuleio Camilli accusatore, quem quoque Volaterranus lib. 13, c. 4. Vrbano- rum commentariorum à Saturnino separat.

Quindecim milibus æreis Qui æsiam numerus ad argenti rationem relatus, mille & quingentas drachmas constituit. Notanda igitur Romano- rum ingratitude erga Camillum, qui incolumitatem suam tueri non valuit Romæ, cuius ipse salutem stabiliverat, & summam felicitatem auxerat. Vide Val. Max. lib. 5, c. 3.

Clusium Clusium Italia oppidum, prope Clusum in monte situm, de quo Plin. us lib. 36 c. 13. Volaterranus lib. 5, c. 2. Geogr.

Ius in armis **Ius in armis fere** Militaris magis, quam civilis vox hæc est. Sic & Marius reprehendentibus se, quod vno tempore mille Mamertinos contra leges civitate donasset, respondit, se per armorum strepitum leges exaudivit non potuisse. Iulius quoque Cæsar patria bellum illaturus, amicis bellum dissuadentibus, quod id contra leges esset, ius in armis esse renuntiat. Cumque Pompeio ex Italia fugato, thesaurum ex ærario populi Romani foribus vi effusus abreptus esset, Metello tribuno plebis id certis legibus allegatus veniunt: Nō idem armorum ac legum tempus esse.

Ambitio **Ambitio absbat** Quam Græci φιλοψείας appellant, & Euripides et pessimam in civitate numen execratur.

Gallorum viulatus **Viulatus cantusque diffusio** Mos enim fuit Gallorum, terribilem sonitum clavicorum edere, & cum eo ab universa multitudine tantum clamorem viulatumque attolli, ut incredibilis vociferatio audiretur, nec tuba solum, militetque verum etiam circumstantia omnia loca vocem emittere viderentur.

Testudine facta **Testudine facta** id de ca testudine intelligit Tornebus lib. 9, aduers. cap. 4. quam faciebat exercitus, se tegumentis scutorum vndique operiens, ut testudo suo obducta est putamine, eaque specie referebat testum ædificiorum. Sic autem se operiebant erate perpetui clypeorum, aduersus sagittas Parthorum, & aduersus omnia missilia superne cadentia, cum urbem oppugnabant. Hinc Maro scribit:

Curules magistratu **Curules gestarant magistratus** Curules magistratus erant ædiles, prætores, consules, sic dicti à tellis curulibus, quibus gestabantur. Qua de re copiosius Fenerellus & Pomponius de magistratibus Romanorum, & Alex. ab Alex. lib. 4, cap. 11.

Honorum insignia **Honorumque insignibus** Honorum insignia erant toga prætexta, sella curulis, ius imaginis in memoriam posteritatis, vestis purpurea, Alexander loco prælegato.

Senectus veneranda **Quam venerabundis** Senectuti enim, etiam inter atrocissimos, honos debetur & reuerentia. Apud antiquissimos tamen Romanorum, neque pecunia præstantior honoris tribu, quam ætati solitus. Maioribusque nato à minoribus colebantur, ad Deum prone & parentum vicem. Atque in omni loco atque specie honoris priores potiore: que habuit. Vide Gellium lib. 2, cap. 13. Valer. Max. lib. 2, cap. 1.

Inda corpora **Inda corpora** Gallos enim nudis corporibus pugnare solitos, testatur etiam Polybius lib. 2.

Cinctus Gabinus **Cinctum Gabinum** dicunt esse togam sic in tergum reiectam, vi vna eius lacinia reuocata hominem cingat. Hoc genere vestimenti consilium Romanus utebatur bellum indicturus, atque tante Virgilio:

137

Ipsi Quirinali lituo, in quo Gabino.

Vbi vide Seruium.

Pontius (omnino) Frontinus lib. 3. cap. 13. scribit Romanos in Capitolio obfessos, ad Camillum ab exilio reuocandum, Pontium Cominium misisse, Cominius qui, ut itationes Gallorum falleret, per saxum Tarpeium demissus est. Cuius rei quoque mentionem faciunt, Plinius libro 7. cap. 28. Vegetius lib. 4. cap. 26. de re militari.

Diffiditque absens dicitur] Absentes antea nunquam haecenus dictatores dixerunt Romani, qui semper in foro Romano, oriente nocte, & silentio dicere consueverunt. teste Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 23. vbi de dictatore summo imperio & potestate multa leges apud Dionysium lib. 5.

Aspera non fessillere] Est enim hoc animal natura pauidum, ac sensu audituque acerrimum, vt est apud Plinium lib. 16. cap. 23. & lib. 29. cap. 3. huius autem historia meminit quoque Maro lib. 8. & Alex. ab Alex. lib. 6. c. 11. Verum & illud quoque obiter notandum est, Romanos volentes rependere id beneficii genus, longo post tempore non tantum e publico anseribus cibum dedisse, verum etiam aurea anserum simulachra fecisse, ac vi Deos coluisse, vt est apud Plinium, vbi supra.

Vu bello egregius] Nam vt Plinius lib. 7. cap. 28. scribit, ante viginti duos annos hinc cepit spolia Primus omnium eques coronam muralem accepit, sex tantum, triginta septem dona a suis imperatoribus, triginta tres aduerso corpore cicatrices accepit. Cui ex recentioribus stipulatur Pontanus de fortitudine Heroica, lib. 1. cap. vii.

Manlius ob virtutem laudatus] De Manlii rebus gestis praeter Liuium, Plinius lib. 7. cap. 28. Florus lib. 1. cap. 13. & 26. Plutarchus in Camillo. Eutropius lib. 1. cap. 13. Valerius Maximus lib. 6. cap. 3. Virgilius lib. 8. Sabellicus lib. 1. Ennead. 4.

*Luco fieri] Aium Locutium intelligit, qui, vt inquit Varro in libris diuinorum, Deus est appellatus, ob vocem diuinitus editam, vt scribit Gell. libro 16. cap. 17. Meminit eius Cicero libro 1. de diuinatione. Plutarch. in libro de fortuna Romanorum, qui hanc historiam recitans, Aium Locutium, *Αϊουμ & Λουκου* vocauit.*

Pulvinar suscipi potest] Solebant Romani vel deuictis hostibus, vel quouis alio modo Repub. bene gesta & periculo communi propulato, ad pulvinaria Deorum supplicationem decernere. Id vero non nisi in caputolio fieri potuisse, hic locus Liuii indicat. Sic Cic. Catil. 3. Quamobrem Quirites, quoniam ad omnia pulvinaria supplicatio decreta est, celebratore illis dies cum coniugibus & liberis vestris, & Horat. lib. 1. carminum Ode 37.

Nunc Sularibus

Ornate pulvinar Deorum

Tempus erat dapivum.

Cuncta curata] Hoc est illud, quod de his obscure dixit Cic. his verbis: Atque hoc cum in eo reprehenderetur, quod per tribunos plebis tribunitia potestas minuitur, tum in eo deridendum, quod consuli legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. Vide de hoc notata circa finem libri primi.

Tribunos militares] Tribunos militares, qui consulari erant potestate, iisdem comitiis, quibus consules creari solitos ex hoc Liuii loco ostendit Perizonius lib. 3. de magistr. Roman.

Inuentas] Plurimum ad huius loci illustrationem faciunt, quae scribit August. lib. 4. de ciuitate Dei, quae huc apponere libet. Cum rex, inquit, Tarquinus Capitolium fabricare vellet, eumque locum, qui ei dignior aptiorque videbatur a Deis alienis videtur praecipuum, non audens aliquid co-

tra eorum facere arbitrium, & credens eos tanto numini suoque principi celsiores per augurium quæsit, utrom locum concedere vellent, Ioui atque inde ipsi cedere omnes voluerunt præter Martem, Terminusum & Iuuentatem, atque ideo Capitolium ita constructum est, ut etiam isti tres intus essent, tam obsecris signis, ut hoc vix homines doctissimi scirent. Digladantur Grammatici Iuuentusne, an Iuuenta, vel Iuventas Dea sit, sed & Iuventus & Iuuenta pro Dea capitur: Quid lib. 1. de trisib.

*Nellar & ambrosiam, lattice, epulasque Deorum
Det m hi furiosa gnava Iuuenta manu.*

Templi Iuuentutis in circo Maximo à Licinio Lucullo dedicati meminit

Liuius infra.

Eternus Vesta ignis] Vesta enim Dex ignis inextinctus apud Romanos erat, virginibus Vestalibus eum summa diligentia custodientibus, quod eo extincto à pontifice verberari solent. Quotannis tamen & novus ignis excitabatur à Vestalibus ut testatur Ouid. in Fastis:

*Adde quod arcana fieri nouus ignis in a do
Dicitur, & virei flamma refecta capit.*

Sed enim non Romanos modo sed aliquot alias gentes sacrum ignem publice custodisse legimus. Nam Athenis in Prytanæo ignis perpetuus affluuabatur, non à virginibus, sed (ut ait Plutarchus) a mulieribus, tam matrimonio solutis. Strabo lib. 9. Poliadis Mineræ templum in saxo vetustum scribit, in quo lychnus inextinguibilis fuit. Ægyptii quoque ignem seruabant ut testatur Diodorus. Quin etiam Delphis Persæ quoque summa religione ignem custodiebant & venerabantur, ut testatur Procopius lib. 2. belli Persici. Fuit autem

Vesta Saturni ex Ope filia, Dea virginitatis, cui Æneas post Troianum incendium, condito Lauinio ædem sacrauit. Postea Ascanius condita Alba templum quoque in montis Albani vertice dicauit. De qua re Plinius li. 16. cap. 2. li. 2. cap. 2. lib. 34. cap. 5. Cicero lib. 2. de natura Deorum. Gellius lib. 1. cap. 12. Penestella cap. 6. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. Cælius Rhodiginus li. 15. cap. 16. Blondus lib. 1. Romæ triumphantis, Seruius lib. 11. Æneidos. Lucretius li. 2. Carerum, quod de signo imperii pignore ait, id paulo expressius lib. 6. secundum bellum Punici declarat, ubi quoque æternos ignes recenlet, ac conditum in penetrati fatale pignus imperii.

Antiquata lex] Lex antiquabatur, quæ non perirebant hoc sensu.

Liuius hic tribunitiam rogationem antiquatam scribit, ut notat Renardus ca. 1. ad Leges 12. tabul. Quæ autem semel perlatæ, iterum tollebat, abrogari dicebatur. Nam popul. Romanus, ut legem ferre, sic eandem & antiquare & abrogare potuit.

Tradens qui.] Tradens accepit] Vatro Præs, inquit, est, qui à magistratu interrogatur in publicum ut præster, à quo cum responderit dicitur præ. Hodie ut annotat Brodæus in prioribus prædes sunt, qui sponsores Reip. vel principi facti sunt pro iis, qui pecuniam publicam dispensant.

IN VI. LIBRVM LIVII ANNOTATIONES.

Religiositates.] Eadem Gellius & Macrobius à veteribus scriptoribus repetita, et si aliis verbis referunt, nisi quod secundam solum opinionem sequuntur. Qui vero hic religiosi dicuntur dies, ii & nefasti & atrii vocantur. Tot enim nominibus eos appellatos, Peironius li. 3. de magistratibus Romanis tradit ex Gellii li. 4. capite decimonono, Brodæus lib. 3. capite decimo septimo Miscellaneorum. Apud Romanos enim dierum quidam fausti & in ægendis rebus felices, quidam autem & tristis omine infames habiti, quibus